УДК: 347.7

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

Коваленко Інна Анатоліївна
К.ю.н., доцент
Ошурко Марія Сергіївна
Студентка
Київський національний університет
технологій та дизайну (м. Київ)

Анотація: Це дослідження присвячене аналізу правового регулювання Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) в Україні, зосереджуючись на його законодавчій базі та ключовій ознаці – обмеженій відповідальності учасників. Значна увага приділяється актуальній судовій практиці Верховного Суду (КГС), яка істотно уточнює та тлумачить складні питання діяльності, управління та припинення ТОВ. Розглянуто ключові висновки судів щодо розмежування корпоративних та трудових відносин із керівником, належного захисту прав кредиторів при ліквідації та механізмів захисту корпоративних прав (віндикація частки, оскарження рішень зборів). Окремо аналізуються питання застосування доктрини *venire contra factum proprium* та критерії належності забезпечення позову у корпоративних спорах. Дослідження підтверджує, що судова практика є головним інструментом удосконалення чинного законодавства та містить пропозиції щодо імплементації ключових висновків безпосередньо у Закон про ТОВ.

Ключові слова: Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ), корпоративні права, судова практика Верховного Суду, обмежена відповідальність, ліквідація ТОВ, віндикація частки, забезпечення позову, Venire contra factum proprium.

Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) є однією з найпоширеніших форм юридичних осіб приватного права. Воно визначається

як компанія, що має зареєстрований капітал, поділений на частки. Діяльність ТОВ регулюється спеціальним Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [1], а також нормами Цивільного та Господарського кодексів України.

Ключовою ознакою ТОВ є обмежена відповідальність: товариство відповідає за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном, тоді як його учасники, як правило, не відповідають за зобов'язаннями ТОВ. Виняток становлять випадки, коли учасник не повністю вніс свій вклад – тоді він несе солідарну відповідальність лише в межах вартості невнесеної частини вкладу.

Правовий статус учасника ТОВ передбачає ключові права: участь в управлінні через Загальні збори, отримання інформації про діяльність товариства та участь у розподілі прибутку.

Управління в ТОВ здійснюється через Загальні збори учасників, які є вищим органом, та Виконавчий орган (директорат чи дирекцію). Остання судова практика суттєво розмежовує трудові та корпоративні відносини з керівником. Верховний Суд встановив, що відносини між ТОВ і директором є передусім відносинами з управління, а не виключно трудовими. Відповідно, звільнення директора, навіть за власним бажанням, має відбуватися згідно з положеннями Статуту щодо скликання загальних зборів та голосування, а не лише відповідно до положень законодавства про працю (зокрема, ст. 38 КЗпП) [2].

Крім того, суд підтвердив можливість стягнення збитків з керівника, якщо він виплачував собі винагороду, яка перевищувала межі, визначені штатним розписом чи трудовим договором, кваліфікуючи такі виплати як збитки товариства.

Припинення ТОВ шляхом ліквідації вимагає дотримання чіткої процедури, включаючи інформування кредиторів. Судова практика підтверджує, що ненадання відповіді ліквідаційною комісією на кредиторські вимоги є порушенням процедури ліквідації. У такому випадку кредитор може захистити своє право шляхом звернення до суду з позовом про зобов'язання

ліквідаційної комісії визнати кредиторські вимоги та включити їх до проміжного ліквідаційного балансу. Належним способом захисту порушених прав при незаконній ліквідації є також вимога про відміну державної реєстрації припинення юридичної особи [3 с. 187-193].

Актуальні питання судової практики: Захист корпоративних прав. Судова практика Верховного Суду є ключовим елементом у вдосконаленні регулювання діяльності ТОВ, особливо у сфері захисту прав учасників: Забезпечення позову та реєстраційні дії: КГС зазначив, що заборона реєстраційних дій є законним способом забезпечення позову, але вона має стосуватися безпосередньо предмета позову і не може застосовуватися широко для блокування господарської діяльності товариства. Оскарження рішення про зміну керівника не означає заборону ухвалювати інші рішення, що потребують реєстрації.

Захист при звільненні директора: Якщо директор оскаржує рішення про своє звільнення, його позовна заява має містити додаткову вимогу щодо поновлення на посаді, оскільки саме лише визнання недійсним рішення про звільнення не призводить до автоматичного поновлення. Особа, звільнена з посади директора, втрачає право оскаржувати будь-які наступні управлінські рішення товариства, прийняті після її звільнення.

Відчуження та витребування частки: Продаж частки третім особам без належного повідомлення інших учасників про намір і умови продажу надає цим учасникам право вимагати переведення на них прав та обов’язків покупця.

Суд застосовує доктрину *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки) до учасників, які спочатку дали згоду на продаж частки третій особі, а потім намагаються оскаржити цей продаж, посилаючись на неналежне повідомлення.

Належним способом захисту права учасника, частка якого незаконно вибула, є віндикаційний позов (витребування частки з чужого незаконного володіння) або позов про визначення розміру часток.

Оскарження рішень Загальних зборів: Неповідомлення учасника про

скликання загальних зборів не завжди веде до недійсності рішень. Для визнання рішення недійсним учасник має довести сукупність обставин: факт неповідомлення, неможливість участі у зборах, а також те, що прийняті рішення порушують його права та інтереси.

Аудит фінансової звітності: Право на ініціювання аудиту фінансової звітності товариства виникає в учасника, який володіє 10 і більше відсотками статутного капіталу, за умови укладення ним договору з незалежним аудитором.

Висновок. Дослідження підтверджує, що інститут ТОВ має чітку законодавчу базу, яка постійно вдосконалюється через тлумачення та уточнення Верховного Суду. Саме судова практика, особливо в частині розмежування корпоративних і трудових відносин, визначення належних способів захисту прав (віндикація частки, поновлення директора, вимоги кредиторів при ліквідації) та застосування принципів добросовісності, є головним інструментом для вдосконалення чинного законодавства та забезпечення стабільності господарського обороту [4].

Для подальшого законодавчого вдосконалення доцільно імплементувати ключові висновки Верховного Суду безпосередньо в текст Закону «Про товариства з обмеженою відповідальністю» зокрема, щодо: Чіткого закріплення критеріїв належності заходів забезпечення позову у корпоративних спорах, які б прямо забороняли блокування поточної діяльності ТОВ, не пов'язаної з предметом спору.

Прямого встановлення у Законі про ТОВ корпоративної підстави для припинення повноважень директора та визначення, що оскарження звільнення є корпоративним спором з похідною вимогою про поновлення на посаді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про товариства з обмеженою відповідальністю: Закон України від 2018 № 2275-VIII: станом на 31.07.2025 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text

2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 1971, № 322-08 : станом на 21.08.2025 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text

3. Лукашов Р. Товариство з обмеженою відповідальністю як юридична особа приватного права: окремі теоретико-правові питання. Актуальні проблеми правознавства. 2019. № 4 (20). С. 187–193. URL:https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38399/1/%D0%9B%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%88%D0%BE%D0%B2.pdf

4. Корпоративні спори: 12 позицій Верховного Суду 2023 року, які варто знати. Національна асоціація адвокатів України. URL:https://unba.org.ua/publications/8580-korporativni-spori-12-pozicij-verhovnogo-sudu-2023-roku-yaki-varto-znati.html